

*Горохова Тетяна Олександрівна,
викладач кафедри теорії та історії
Київського університету імені Бориса
Грінченка*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена проблемі формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів класичного університету у процесі вивчення педагогічних дисциплін. На основі аналізу науково-теоретичної літератури визначено зміст та основні етапи процесу формування мовленнєвої компетенції студентів, що базуються на комунікативно-діяльнісному аспекті навчання.

Ключові слова: компетентність, компетенція, комунікативна компетенція, мовленнєва компетенція.

Сучасні процеси модернізації системи освіти та інтеграції її в європейський простір супроводжуються створенням нової освітньої парадигми, спрямованої на формування освіченої, творчої особистості, забезпечення умов для розкриття її здібностей. Розуміння освіти як оволодіння певними знаннями, вміннями і навичками переосмислюється і замінюється поглядом на неї як сферу становлення людини, її всебічного розвитку, формування професійної компетентності.

Ідея необхідності всебічного розвитку особистості, її творчого потенціалу дістала відображення в Національній доктрині розвитку освіти та національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») [див.: 3;5]. В них зазначається, що головною цільовою установкою освіти в Україні є формування людини-громадянина, спроможної самостійно розв'язувати різні політичні, соціальні, культурні, моральні та інші проблеми. Формування такої особистості значною мірою залежить від здатності людини до ефективної комунікації. Адже засобами спілкування людина впливає на дійсність, змінює її, реалізує свої творчі можливості в усіх сферах життєдіяльності. Саме тому пріоритетним стає

формування мовленнєво-комунікативної компетенції як провідного компонента в структурі професійної підготовки і розвитку особистості.

Підвищення ефективності формування мовленнєво-комунікативної компетенції набуває особливого значення в умовах класичного університету. Адже класична університетська освіта є системою, яка одночасно відповідає на потреби і запити студентів в їх особистісному і професійному становленні та задовольняє соціальне замовлення у підготовці висококваліфікованих фахівців.

Результати досліджень багатьох науковців та наш педагогічний досвід свідчать, що рівень мовленнєвого розвитку сучасних студентів, і комунікативні уміння зокрема, є далекими від вимоги часу і від того рівня, з яким молода людина повинна закінчувати вищий навчальний заклад. Проблеми виникають, оскільки багато студентів нехтують українською літературною мовою, легко переходять у спілкуванні на російську, на заняттях почувають себе невпевнено, часто довго шукають потрібне в конкретній комунікативній ситуації слово, не вміють публічно виразно читати, декламувати, виголошувати зв'язний текст, спонтанно включатися у розмову та підтримувати її. Мовлення багатьох майбутніх фахівців монотонне та беземоційне, характеризується убогістю лексичного запасу. Дослідниця Л. Міненко зазначає, що значну роль відіграє і психологічний аспект спілкування. Досить часто студент, володіючи змістовою інформацією, боїться її публічно виголосити, відчуває страх, нерішучість, коли необхідно доповнити, виправити, внести корективи. Названі мовленнєві недоліки, як правило, виявляються на фоні невисокого загального розвитку особистості [4].

Саме тому так важливо молодим людям, навчаючись в університеті, готувати себе до професійної діяльності не тільки опановуючи цикл обов'язкових дисциплін, що становлять базову основу фахової підготовки, а й активно розвивати мовлення й мислення, формувати комунікативну компетенцію. Відповідно, розвиток мовленнєво-комунікативної компетенції студентів має посісти належне місце в системі професійної підготовки.

Особливу увагу потрібно звертати на формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін, оскільки мовленнєва компетенція є основою педагогічної майстерності та важливою складовою професійної компетентності. В. Сластьонін, Є. Антипова, М. Болдирєв зазначають, що комунікативність та виразна мова виступають важливими елементами професіограми сучасного вчителя.

Питання комунікативної компетенції як складової загальної компетентності особистості у науковій літературі розглядається такими вченими, як Т. Гончар, Ю. Емельянов, Н. Завіниченко, І. Зимня, Т. Кобзар, С. Макаренко, К. Моїсеєнко, О. Нещерет, Л. Петровська, О. Попова, Л. Федорова та інших.

Серед сучасних досліджень, присвячених особливостям формування мовленнєвої компетенції студентів у вищих навчальних закладах різного спрямування, варто виділити наукові дослідження А. Богуш, Д. Ізарєнкова, М. Львова, Л. Міненко, М. Пентилюк та інших. Проте залишається не до кінця вирішеним питання формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів класичного університету.

Мета нашої статті полягає у теоретичному обґрунтуванні етапів формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів класичного університету у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Досягнення визначеної мети, на наш погляд, буде результативним за умови розв'язання таких завдань:

- з'ясувати теоретичні засади дослідження на основі аналізу науково-теоретичної літератури з теми дослідження;
- визначити організаційно-педагогічні умови формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів молодших курсів класичного університету у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Важливим для нашого дослідження є визначення та розмежування таких дефініцій, як компетенція і компетентність, які в науковій літературі до

теперішнього часу остаточно не визначені. Існують різні тлумачення цих понять.

За визначенням О. Ткачук, **компетенція** (лат. *competentia*, від *competo* – взаємно прагну, відповідаю) – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо в певній сфері діяльності людини. Складовими предметної компетенції є знання, вміння, ставлення та навички. О. Ткачук зауважує, що поняття **компетенція** сприймається як похідне, вужче від поняття **компетентність**. Це соціально закріплений освітній результат [8, 156].

Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Петровская вважають формування компетенцій кінцевим результатом процесу освіти. А **компетентність** розглядають як властивість особистості [6, 90].

За визначенням Дж. Равена, **компетентність** складається з численних компонентів, які відносяться до когнітивної або емоційної сфери і є компонентами ефективної поведінки індивіда. Він називає **компетенції** мотивованими здатностями [7, 258].

Комунікативна компетенція – це вміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку, яка відповідає нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретній культурі; вміння учасників спілкування володіти комунікативними стратегіями, правилами спілкування [1, 228]. Комунікативно компетенція розглядається вченими як складне утворення, багатогранне поняття, яке поєднує різні компоненти:

- *мовна компетенція* (лінгвістична або нормативно-мовна) – обізнаність з мовою: мовними одиницями, їх виражальними можливостями, тобто знання мови; володіння мовними вміннями й навичками.
- *мовленнєва компетенція* – вміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування, тобто володіння мовленнєвими вміннями і навичками.
- *прагматична компетенція* виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-

стильових різновидів мовлення (опису, роздуму, розповіді).

- *предметна компетенція* - це вміння відтворювати в свідомості картину світу (предмети, явища і взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою).

Усі існуючі та можливі комунікативні компетенції мають рівний статус, оскільки кожна з них повною мірою задовольняє інтелектуальні (концептуальні) потреби її власника. Тому володіння мовою слід оцінювати з точки зору рівня сформованості відповідної комунікативної компетенції.

Загальновизнано, що тільки тоді, коли кожен з проведених видів роботи виконує свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, коли всі вправи цілеспрямовані, побудовані за принципом наступності, спираються на попередні, вони становитимуть цілісну систему. Саме це і є однією з найголовніших передумов успішного процесу розвитку мовленнєво-комунікативних умінь. Відповідно до цього, пропонуємо виділити такі етапи формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів: *аналітичний, репродуктивно-конструктивний та етап створення власних висловлювань.*

Аналітичний етап вимагає від студентів сприймання, усвідомлення і фіксування в пам'яті здобутої інформації, групування мовних явищ за вказаними ознаками, вміння помічати стилістичні невідповідності у тексті, вміння на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, репродукування змісту інформацією.

Репродуктивно-конструктивний етап передбачає оволодіння студентами такими вміннями та навичками:

- за змістом сприйнятої на слух чи зором інформації будувати низку сократичних запитань;
- укладати систему запитань, спрямованих на розкриття запропонованої теми;
- публічно виголошувати результати самостійної роботи (повідомлення, стислий зміст підготовленого реферату, огляд джерел з теми, матеріалу періодики тощо);
- виразно декламувати перед аудиторією;

Зазначимо основні мовленнєво-комунікативні вміння і навички, на формуванні яких потрібно зосередити діяльність на завершальному **етапі створення власних висловлювань**, щоб забезпечити у майбутньому компетентність студентів:

- публічно розмірковувати на задану ззовні тему;
- спонтанно підтримувати розмову на задану тему;
- включатися у обговорення питання, продовжувати логіку розкриття проблеми;
- робити узагальнення-підсумки на занятті;
- користуватися формами мовленнєвого етикету, характерними для конкретних ситуацій (прохання викладача про індивідуальну консультацію, запрошення на зустріч із письменником тощо);
- вмотивовувати факти вирішення певної навчальної задачі;
- вести дискусію, заперечуючи, стверджуючи або підтримуючи певні позиції опонентів;
- включатися в ділову гру (моделювання фрагментів уроків);
- самостійно вести урок у класі (під час педагогічної практики).

Важливою умовою формування мовленнєвої компетенції є створення студентам умов для мовленнєвої діяльності, коли навчання проводиться на рівні діяльності, тобто в умовах, наближених до природної комунікації. Саме тому, процес формування мовленнєвої компетенції студентів, на нашу думку, буде ефективним за умови синтезу комунікативно-діяльнісного та компетентнісного підходів у навчанні.

Отже, формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів – це складний і багатоаспектний процес, який потребує систематичної роботи. Викладач має орієнтувати студентів на активну мовленнєву діяльність, що уподібнюється природним умовам комунікації. Спонукаючи студентів бути не спостерігачами, а активними учасниками на заняттях, залучаючи їх до спільної діяльності, викладач має підготувати молодих людей до життя в суспільстві, виробити в них здатність до пізнання світу й самих себе, до творчої праці та

взаємодії з іншими людьми.

Окреслюючи перспективи подальших наукових розвідок, зазначимо, що ми зосередимо свій дослідницький інтерес на теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування мовленнєво-комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення педагогіки та етнопедагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – С.228.
2. Будак В. Д. Класичний університет як центр духовного розвитку особистості / В.Д.Будак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.nbu.gov.ua>
3. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття")// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://ped.sumy.ua/>
4. Міненко Л. М. Проблема розвитку комунікативної компетенції студентів – майбутніх спеціалістів школи / Л. М. Міненко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://studentam.net.ua/>
5. Національна доктрина розвитку освіти// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>
6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 90.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М.: ЭКСМО, 2002. – С. 258
8. Ткачук О. С. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах / О. С. Ткачук // Вісник Житомирського державного університету, Випуск 44. Педагогічні науки. - с. 156.

ГОРОХОВА Т. А. ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КОМУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ КЛАССИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Статья посвящена проблеме формирования речевой коммуникативной компетенции студентов классического университета в процессе изучения педагогических дисциплин. На основе анализа научно-теоретической литературы определено содержание и основные этапы процесса формирования речевой компетенции студентов, которые базируются на коммуникативно-деятельном аспекте обучения.

GOROKHOVA T. O. THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF CLASSICAL UNIVERSITY STUDENTS WHILE LEARNING PEDAGOGICAL SUBJECTS

The article deals with the problem of communicative skills of Classical University students while learning pedagogical subjects. On the base of scientific and theoretical literature the contents and basic stages for the work of forming communicative skills of students which are based on communicative activities during their studies.